ДО ПИТАННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ ПОЗИТИВНОГО ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

БОДНАР Сергій Вікторович - кандидат юридичних наук, доцент проректор з фінансово-господарської роботи ПВНЗ Вінницького фінансово-економічного університету

https://orcid.org/0000-0003-3322-6279

УДК 342.9

DOI 10.32782/EP.2023.4.35

У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених, узагальнено позитивний зарубіжний досвід державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти. Узагальнено, що на сьогоднішній день державно-приватне партнерство у сфері вищої освіти активно використовується у провідних державах Світу, що в свою чергу дало можливість підняти рівень освіти в цих країнах на досить високий рівень. Запропоновано авторське бачення щодо можливості використання відповідного досвіду в українських реаліях.

Ключові слова: зарубіжний досвід, законодавство, вища освіта, державно-приватне партнерство.

Постановка проблеми

В складних умовах, в яких знаходиться сьогодні Україна, важливим завданням вітчизняного законодавця є вдосконалення та розвиток сфери вищої освіти, задля чого надважливим питанням є вдосконалення державно-приватного партнерства у відповідній сфері. При цьому варто зауважити, що в даному контексті важливим є вивчення та запровадження в Україні позитивного зарубіжного досвіду у відповідній сфері, адже як показує практика, у великій кількості провідних країн світу даний інститут функціонує досить ефективно. А відтак, вивчення позитивного зарубіжного досвіду у сфері державно-приватного партнерства у галузі вищої освіти має важливе теоретичне та практичне значення.

Стан дослідження

Окремі проблемні аспекти, пов'язані із зарубіжним досвідом функціонування інституту державно-приватного партнерства, у своїх наукових працях розглядали: С.С. Вітвицька, С.Д. Данасарова, О.В. Джафарова, В.С. Іванов, М.В. Корнієнко, Л.В. Підвашецька, Р.В. Хусаінов та багато інших. Втім, незважаючи на значні теоретичні здобутки, в науковій літературі відсутні комплексні теоретичні дослідження, присвячені опрацюванню зарубіжного досвіду державно-приватного партнерства саме у сфері вищої освіти.

Мета і завдання дослідження

Мета статті полягає у тому, щоб узагальнити позитивний зарубіжний досвід щодо державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти та опрацювати можливості його використання в Україні. Задля досягнення вказаної мети необхідно вирішити наступні завдання: здійснити аналіз чинного законодавства низки зарубіжних країн у досліджуваній сфері; розкрити наукові погляди вчених, які займались вивченням зарубіжного досвіду у відповідній сфері; запропонувати авторське бачення щодо можливостей імплементації відповідного досвіду в українські реалії.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна роботи полягає у тому, що в статті вперше дістав комплексного опрацювання зарубіжний досвід державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти та

опрацьовано можливості його використання в Україні.

Виклад основного матеріалу

Почати наукове дослідження вбачається необхідним із вивчення досвіду Великобританії. Важливість вивчення останнього обумовлена тим, що система вищої освіти у Британії – одна з найстаріших у Європі. В Англії більшість студентів отримують від держави і місцевих органів допомогу. Англійські університети завдяки багатовіковій традиції зберегли (теоретично) незалежність від виконавчої влади і підпорядковані лише парламентові. Університет очолює канцлер, призначений для церемоній. Керує системою освіти, у тому числі й вищої, державний секретар з освіти та науки, якому підпорядковується державний міністр і два парламентських помічники державного секретаря. Центральний уряд не керує школами чи коледжами, не наймає вчителів, не рекомендує підручників чи програм. Проте у нього є дві важливі функції: встановлювати «мінімальні стандарти» діяльності навчальних закладів і контролювати фінансові справи [1; 2]. В англійських вищих навчальних закладах термін навчання з більшості спеціальностей коротший, аніж у вищих закладах освіти США, і має вужчий профіль підготовки. Типовий строк навчання, за невеличким виключенням, складає три роки, – як в університетах, так і в спеціалізованих коледжах. Тривалість навчального року, завантаженість аудиторними заняттями (не більше 16 годин в тиждень) приблизно така ж, як у США; так само дозволене вільне відвідування лекцій. Якщо в США на загальнонаукову підготовку відводиться практично два роки, а загальний строк навчання – чотири роки, то трирічний строк навчання в Англії не може забезпечити підготовку повноцінного спеціаліста. Не проводиться виробнича практика; малою є частка дисциплін для вивчення за вибором [1; 2].

Велика Британія займає передові позиції серед європейських країн у сфері державно-приватного партнерства та найпершою сформувала власну модель ДПП. У 1992 році була заснована «Приватна фінансова ініціатива» (PFI) – британська форма державно-приватного партнерства, суть якої полягала в залученні приватних інвестицій для будівництва великих державних об'єктів, коли фактично приватний бізнес сам здійснював будівництво державного об'єкту за рахунок власних коштів. Компенсація витрат приватного інвестора здійснюється згодом або за рахунок доходів від експлуатації, або за рахунок платежів з бюджету. У багатьох випадках приватної фінансової ініціативи інвестор залучається до подальшої експлуатації об'єкта та організації його діяльності. Об'єктами приватної фінансової ініціативи можуть виступати об'єкти інфраструктури (включаючи автомобільні і залізні дороги), школи, лікарні, будинки престарілих і навіть в'язниці. Великобританія лідирує у Європі за кількістю та вартістю проектів ДПП. За даними британського уряду, такі проекти забезпечують 17% економії для бюджету країни [3]

Тож, у досліджуваній вище країні, традиційно, є дві основні цілі впровадження ДПП: а) для того, щоб збільшити обсяг інвестицій шляхом залучення приватного капіталу, при цьому не збільшуючи капітальні витрати уряду; б) забезпечити поліпшення методів (форм) державних закупівельних процедур, які за певних обставин можуть забезпечити суттєву економію за рахунок ефективності. ДПП став широко використовуваним механізмом у наданні державних послуг у Великобританії в цілому ряді різних секторів, таких як освіта, охорона здоров'я, охорона навколишнього середовища та утилізація відходів. За статистичними даними, станом на березень 2012 року, було укладено угоди на реалізацію 717 проектів ДПП оціночною вартістю 54,7 млрд. фунтів стерлінгів [4; 5].

Система державно-приватного-партнерства у Великобританії за своєю сутністю змістом та призначенням є дуже подібною до Сполучених Штатів Америки. У цій країні також використовується система Р3 У Великій Британії близько 25 університетів наразі співпрацювали з приватними партнерами в рамках так званих угод «Проектування, будівництво, фінансування та експлуатація» (DBFO), а інші активно вивчають цей варіант, за словами Роберта Кінгема, директора відділу вищої освіти у Великобританії. За сценаріями DBFO університети погоджують умови зі спеціалізованими розробниками та мене-

джерами, які беруть ділянку в довгострокову оренду на термін до 50 років, протягом якого вони управляють будівлями та орендою, а також беруть на себе ризик щодо витрат, проектування, будівництва, експлуатації і обслуговування [6].

Варто зауважити, що наразі у Великобританії відбувається значне реформування інституту ДПП, оскільки національний аудит визначив модель приватних фінансових інвестицій як таку, що не відображає паритету ціни та якості. Це надало активного розвитку іншим формам ДПП, таким як: 1) концесія – приватному суб'єктові надається виняткове право на створення, обслуговування й експлуатацію активів протягом тривалого часу, а робота підрядника оплачується за рахунок доходів від експлуатації об'єкта; 2) стратегічне партнерство у сфері інфраструктури, зміст якого зводиться до спільної діяльності чи створення спільного підприємства, що необхідно для поетапної реалізації проекту; 3) ліцензійний договір на комерційну діяльність, відповідно до якого ліцензіат повертатиме дохід від витрат на розробку та експлуатацію активів; 4) передача в управління приватному суб'єктові державного підприємства; 5) гібридні проекти – об'єднують вищеозначені договори [7, с. 161; 8].

На нашу думку, особливостями державно-приватного партнерства (ДПП) у сфері вищої освіти у Великобританії є:

- фінансова незалежність та гнучкість закладів вищої освіти, що дозволяє їм залучати фінансування від приватних джерел та бути більш гнучкими у вирішенні фінансових питань, зокрема, при реалізації певних проєктів та програм;
- університети можуть отримувати гранти, пожертвування та фінансування від приватних благодійників, випускників та бізнес-партнерів, що забезпечує більшу різноманітність ресурсів;
- як і у Сполучених Штатах Америки, університети Великобританії активно співпрацюють з приватним сектором у сфері досліджень, що сприяє ефективному розвитку нових технологій та інновацій.
- державно-приватне партнерство у сфері вищої освіти Великобританії орієнтоване, в тому числі, й на розвиток стартапів через «інкубатори» та «акселератори» на базі університетів.
- активна міжнародна співпраця, що дозволяє університетам залучати студентів та викладачів з різних країн та розвивати міжнародне партнерство.

Наступна Європейська країна, досвіду якої ми приділимо увагу, - Німеччина. Основу системи вищої освіти цієї країни становлять університети і прирівняні до них ВУЗи, які є установами, що знаходяться у підпорядкуванні земель (за винятком декількох приватних, зокрема церковних і військових вузів Бундесверу). Федерація і землі співпрацюють у сфері планування будівництва, реконструкції та фінансування ВУЗів. Вища школа має право на самоврядування. У рамках законів вона приймає власну конституцію. На чолі вищого учбового закладу стоїть ректор або президент, якого обирають на декілька років. У самоврядуванні діє принцип етапної співучасті всіх груп з розподілом обов'язків. Викладачі, студенти, наукові та інші співробітники створюють групи відповідно до їх кваліфікації, службового становища, відповідальності та причетності. У більшості федеральних земель студентство само керує своїми справами. Навчання в університетах триває в середньому 7 років і закінчується захистом диплому, складанням іспитів на звання магістра або здачею державного екзамену. Після цього можливе продовження навчання, аж до захисту докторської дисертації (здобуття вищого ступеня) [9].

Яскравим прикладом ДПП вважається дуальне навчання Німеччини, що є зразковим на міжнародному рівні. Соціальні партнери беруть активну участь у формуванні політики як на регіональному (Länder – земель), так і на федеральному рівнях. Державна професійна освіта фінансується урядом, проте приватний сектор забезпечує практичне навчання на робочому місці під час стажування. Нормативно-правові акти та правові інструкції регулюють політику застосування ДПП у Німеччині, а також диктують вимоги до навчальних планів та організації перевірки знань. Професійні стандарти визначають набір компетентностей для певної кваліфікації та встановлюють мінімальні критерії, необхідні для складання іспиту. Для кожного здобувача освіти, який бере участь у дуальній

освіті, укладається договір про навчання. Це особливий вид трудового договору, що включає додаткові правила і реєструється палатою, відповідальною за моніторинг. У контракті містяться положення про [10, с.47]: мету, тип, зміст і тривалість навчання за певною професією; часові рамки щоденного навчання, тобто час початку та тривалість (регулюється Законом про захист зайнятості молоді); оплата праці, випробувальний термін та відпустка; права та обов'язки обох сторін. Власне такий досвід навчання включає в себе високий рівень працевлаштування випускників і гарантію кваліфікованої робочої сили для компаній [11].

Наступна Європейська країна, досвіду якої ми приділимо увагу в розрізі представленого наукового дослідження є Франція. Французькій системі вищої освіти притаманна велика різноманітність навчальних закладів із міцними традиціями, здатними, насамперед, чітко орієнтуватися при підготовці фахівців на вимоги сьогодення. Система вищої освіти цієї країни вирізняється великою кількістю навчальних закладів з різною кінцевою метою, різними структурами та умовами зарахування. У зв'язку з цим відзначимо, що якість, різноманітність, специфіка навчальних закладів ускладнює їх класифікацію [10, с.64; 13]. З одного боку, в країні існують так звані Вищі школи (Grandes écoles), спеціалізовані вищі навчальні заклади, які дають найкращу освіту, готують переважно державних службовців, кадри для різних галузей господарського, адміністративного та культурного життя й гарантують випускникам постійне місце роботи. Для вступу до Grandes écoles кращим випускникам ліцеїв необхідно пройти низку достатньо жорстких випробувань, а саме, успішно закінчити дворічні підготовчі курси (classes préparatoires aux Grandes écoles), зарахування на які проводиться на підставі конкурсу атестатів, після цього скласти на високому рівні вступні іспити. Таким чином, вступ до найпрестижніших вищих навчальних закладів Франції відбувається на підставі конкурсних іспитів (8–10 і більше кандидатів на кожне вакантне місце) [12, с.64; 13].

Сприяння державно-приватному партнерству у сфері вищої освіти, наукових досліджень та інновацій має велике значення в політиці Міністерства вищої освіти Франції, наукових досліджень та підготовки керівників (MESRSFC). Ця політика спрямована на зміцнення зв'язків між науковим та діловим світом, а також на створення належних умов для тісних, плідних, тривалих і дружніх відносин між цими двома «світами». Зокрема, він спрямований на сприяння взаємовигідному партнерству, яке одночасно є інноваційним, створює синергію, багатство, робочі місця, сталий розвиток і прискорює зростання. Сприяння та консолідація співпраці з соціально-економічним середовищем є одним із головних стратегічних напрямків UMI, адже співпраця з національними інституціями, як державними, так і приватними, дозволяє якісно та помітно змінити реакцію університету на потреби суспільства [14]. З огляду на це, 14 березня 2019 р. президенти чотирьох університетів регіону Фес-Мекнес підписали угоду про партнерство, спрямований на зміцнення співпраці чотирьох університетів у сферах навчання, наукових досліджень та інновацій за темами, що становлять спільний інтерес для регіону Фес-Мекнес. Народження цього першого університетського консорціуму створило новий простір для співпраці та інтеграції, дозволяючи консолідувати бачення проблем регіону, оптимізувати наявні матеріальні та людські ресурси та відкрити більш широкі горизонти для співпраці на національному та міжнародному рівнях. Приватний сектор є для UMI головним партнером у рамках державно-приватного партнерства, зокрема з угодами про кваліфікаційні сертифікати та короткі навчальні курси, спрямовані на розвиток мобільності стажування в компаніях або навіть продовження навчання.

Висновок

У підсумку представленого наукового дослідження слід узагальнити, що на сьогоднішній день державно-приватне партнерство у сфері вищої освіти активно використовується у провідних державах Європи, що в свою чергу дало можливість підняти рівень освіти в цих країнах на досить високий рівень. Тож, до найбільш позитивного досвіду, який слід використати вітчизняному законодавцю в рамках вдосконалення державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти, слід віднести наступний:

- по-перше, вбачається доцільним надати закладам вищої освіти більше можливостей для того, щоб взаємодіяти з приватним сектором, що в свою чергу дасть їм більше фінансової волі та стабільності;
- по-друге, створення ефективних організаційно-правових механізмів забезпечення та реалізації механізмів державно-приватного партнерства;
- по-третє, слід розвивати механізми для активної участі підприємств у розробці та оновленні навчальних програм. Зазначене має передбачати формування та реалізацію спільних проектів, стажування студентів;
- по-четверте, створення політичних, економічних та соціальних механізмів для стимулювання приватних інвестицій у сучасну освітню інфраструктуру, а також використання передових технологій у навчальному процесі;
- по-п'яте, створення програм обміну для студентів та викладачів з провідними університетами за кордоном. Окрім того, необхідним є встановлення міжнародних дослідницьких колаборацій та участь в спільних міждержавних проектах.

Література

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульнорейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
2. Ліневич А., Мирончук Н.М. Досвід підготовки магістрів за кордоном (США, Англія) // Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном : збірник наукових праць / за заг. ред. д.п.н., проф. С. С. Вітвицької, к.п.н., доц. Н. М. Мирончук. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 213-216.
3. Мигас, І. І. Державно-приватне партнерство Великої Британії та розвиток його нових форм : диплом. робота за освіт.-кваліф. рівнем «магістр» : спец. 8.03050301 – міжнародна економіка магістер. програма – європейська економіка / Ірина Іванівна Мигас ; наук. керівник к.е.н., доцент Н. В. Комар. Тернопіль, 2017. 112 с.
4. Suhaiza Ismail. (2014) «Driving forces for implementation of public private partnerships (PPP) in Malaysia and a comparison with the United Kingdom», Journal of Economic and Administrative Sciences, Vol. 30 Iss: 2, pp. 82–95. doi: 10.1108/JEAS-06-2013-0019.
5. Хусаінов Р. Моделі державно-приватного партнерства: закордонний досвід та перспективи для України. Науковий вісник ОНЕУ. URL: http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2015/224/pdf/177-192.pdf
6. Why public-private partnerships are the future for higher education
7. Малишева Н.Р., Гурова А.М. Зарубіжний досвід державно-приватного партнерства та можливості його впровадження в космічній галузі України. Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. 2019. Вип. 1 (85). С. 155 – 164.
8. Стойка В.С. Державно-приватне партнерство в розвинених країнах світу. Sciences of Europe. 2021. № 84. Том 2. С. 9–14.
9. Козак Т. Б. Модель системи освіти Німеччини як вагомий чинник здійснення професійної підготовки / Т. Б. Козак // Збірник наукових праць Львівського національного університету ім. Івана Франка. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. С. 229–233
10. Avagyan A. Gesamtmetall in Germany: skills development for metal and electrical engineering industries. Public-private partnerships for skills development: a governance perspective. Volume II, Case studies. European Training Foundation. 2020. Vol. 2, pp. 46-51. URL: https://data.europa.eu/doi/10.2816/371790
11. Вороніна-Пригодій Д. Особливості розвитку державно-приватного партнерства з професійної освіти у Німеччині та Франції. Розвиток сучасної науки та освіти: реалії, проблеми якості, інновації: матеріали IV Міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. (м. Запоріжжя, 29-31 травня 2023 р.) / [за наук. ред. С. В. Кюрчев, В. О. Радкевич, В. М. Кюрчев та інш.]. Запоріжжя : ТДАТУ, 2023. С.396-402
12. Albouy V. Accès à l"enseignement supérieur en France: une démocratisation réelle mais de faible ampleur / V. Albouy, C. Tavan // Économie et statistique. 2007. № 410. P. 61–66
13. Гуз О. П., Мандрик І. П. Система сучасної вищої освіти Франції. Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Актуальні проблеми країнознавчої науки». 2015. URL: https://internationalconference2014.wordpress.com/2015/12/15/
14. Partenariat Public Privé PPP/ URL: https://www.umi.ac.ma/?page_id=7708

АНОТАЦІЯ

Встановлено, що особливостями державно-приватного партнерства (ДПП) у сфері вищої освіти у Великобританії є: фінансова незалежність та гнучкість закладів вищої освіти, що дозволяє їм залучати фінансування від приватних джерел та бути більш гнучкими у вирішенні фінансових питань, зокрема, при реалізації певних проєктів та програм; університети можуть отримувати гранти, пожертвування та фінансування від приватних благодійників, випускників та бізнес-партнерів, що забезпечує більшу різноманітність ресурсів; як і у Сполучених Штатах Америки, університети Великобританії активно співпрацюють з приватним сектором у сфері досліджень, що сприяє ефективному розвитку нових технологій та інновацій; державно-приватне партнерство у сфері вищої освіти Великобританії орієнтоване, в тому числі й на розвиток стартапів через «інкубатори» та «акселератори» на базі університетів; активна міжнародна співпраця, що дозволяє університетам залучати студентів та викладачів з різних країн та розвивати міжнародні партнерства.

Узагальнено, що на сьогоднішній день державно-приватне партнерство у сфері вищої освіти активно використовується у провідних державах Європи, що в свою чергу дало можливість підняти рівень освіти в цих країнах на досить високий рівень. Тож, до найбільш позитивного досвіду, який слід використати вітчизняному законодавцю з метою вдосконалення державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти, слід віднести наступний: по-перше, вбачається доцільним надати закладам вищої освіти більше можливостей для того, щоб взаємодіяти з приватним сектором, що в свою чергу дасть їм більше фінансової волі та стабільності; по-друге, створення ефективних організаційно-правових механізмів забезпечення та реалізації механізмів державно-приватного партнерства; по-третє, слід розвивати механізми для активної участі підприємств у розробці та оновленні навчальних програм. Зазначене має передбачати формування та реалізацію спільних проектів, стажування для студентів; по-четверте, створення політичних, економічних та соціальних механізмів для стимулювання приватних інвестицій у сучасну освітню інфраструктуру, а також використання передових технологій у навчальному процесі; по-п'яте, створення програм обміну для студентів та викладачів з провідними університетами за кордоном. Окрім того, необхідним є встановлення міжнародних дослідницьких колаборацій та участь в спільних міждержавних проектах.

Ключові слова: зарубіжний досвід, законодавство, вища освіта, державно-приватне партнерство.

SUMMARY

It has been established that the features of public-private partnership (PPP) in the field of higher education in Great Britain are: financial independence and flexibility of higher education institutions, which allows them to attract funding from private sources and be more flexible in solving financial issues, in particular, when implementing certain projects and programs; universities can receive grants, donations and funding from private benefactors, alumni and business partners, which provides a greater diversity of resources; as in the United States of America, British universities actively cooperate with the private sector in the field of research, which contributes to the effective development of new technologies and innovations; public-private partnership in the field of higher education in Great Britain is focused, including on the development of startups through "incubators" and "accelerators" on the basis of universities; active international cooperation, which allows universities to attract students and teachers from different countries and develop international partnerships.

It is summarized that today public-private partnership in the field of higher education is actively used in the leading countries of Europe, which in turn made it possible to raise the level of education in these countries to a fairly high level. Therefore, the most positive experience that should be used by the domestic legislator in order to improve public-private partnership in the field of higher education should include the following: firstly, it is considered appropriate to provide higher education institutions with more opportunities to interact with the private sector, which in turn, will give them more financial freedom and stability; secondly, the creation of effective organizational and legal mechanisms for ensuring and implementing public-private partnership mechanisms; thirdly, mechanisms for the active participation of enterprises in the development and updating of educational programs should be developed. This should provide for the formation and implementation of joint projects, internships for students; fourth, the creation of political, economic and social mechanisms to stimulate private investment in modern educational infrastructure, as well as the use of advanced technologies in the educational process; fifth, creating exchange programs for students and teachers with leading universities abroad. In addition, it is necessary to establish international research collaborations and participate in joint interstate projects.

Keywords: foreign experience, legislation, higher education, public-private partnership.